

To Storkøbmænd i Aalborg.

(Jørgen Olufsen og Jens Bang).

Ved **C. Klitgaard.**

De sidste Tiaar af det 16. Aarh. og Begyndelsen af det 17. var som bekendt en Blomstringstid for adskillige af vore Købstæder, og de »hjemmelavede« Borgerskaber blev i den Periode tilført en stor Forøgelse fra Udlandet, som bidrog til at højne deres Niveau. Dette gjaldt navnlig for Handelsstandens Vedkommende, og til Bevis behøver vi kun at pege paa Slægter som Worm'erne i Aarhus, Felthus i Aalborg og Horsens, (de) With i Horsens; de Hemmer, van Ginckel, Popp, Werckmester, Grubbe o. fl. i Aalborg.

I vore Købstadkirker minder endnu prægtige Epitafier og kostbare Gravsten om dette Handelsaristokrati, og enkelte Bygninger staar da ogsaa hist og her tilbage fra hin Stortid.

Dette er saaledes Tilfældet i Aalborg. Her staar endnu ved Østeraa Borgmester Jørgen Olufsens prægtige Renæssance Stenhus fra 1616 (Østeraagade 25), som en Gang ved en Forveksling i en Almanak er blevet kaldt »Ellen Marsvins Gaard«, hvilken Benævnelse er blevet bibeholdt formedelst en senere Ejers »honnête Ambition«, og med Facade ud mod Nytorv ligger (Østeraagade 9) det landskendte Svaneapotek, eller Jens Bangs Stenhus, vort Lands mest imponerende borgerlige Renæssancehus, opført i Aarene 1623—24.

Spørger man om, hvem de Mænd var, som prydede deres By med slige fornemme og stilfulde Huse, kan der for Jens Bangs Vedkommende henvises til D. H. Wulffs Bog »Jens Bang, Købmand i Aalborg 1605—1644« (Aalborg 1885), og for Borgmester Jørgen Olufsens Vedkommende til A. H. Nielsens: Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg, Side 98 og V. A. Secher: Familien Secher, S. 10; men intet af disse Steder oplyses der noget om Personernes Oprindelse, hvilket dog vilde være af Interesse for Jørgen Olufsens Vedkommende, fordi han har en talrig Descendens, der endnu blomstrer.

Selv om det ikke hidtil er lykkedes mig at skaffe Klarhed over, hvem de to omhandlede Mænd var Sønner af, er jeg dog under mine Arkivarbejder truffet over et Par Oplysninger, som yder Fingerpeg til Opklaring af Spørgsmaalet, og da de muligt kan komme andre Personalhistorikere tilgode, skal jeg nedenfor meddele dem.

Om **Jørgen Olufsen** oplyses i A. H. Niensens »Embeds- og Bestillingsmænd i Aalborg«, at han var født i Vendsyssel af Bønderfolk. Denne Oplysning har sin Hjemmel hos den vendsysselske Bondeskribent Peder Dyrskjøt, der har meddelt den til Biskop Bircherod¹⁾, men den er urigtig. Peder Dyrskjøt har hørt, at Jørgen Olufsen var født i Horsens, og har da ment, at det var Horsens Sogn i Vendsyssel. »Jørgen Olufsen af Horsens« tog 15. Januar 1588 Borgerskab i Aalborg, og Helligtrekongersdag 1588 var han sammen med den berømte eller berygtede Færing Mogens Heinesen blevet optaget som Medlem af »Guds Legems Lav« der i Byen. I Gildets »liber vivorum«²⁾ kaldes han Jørgen Olufsen af Horsens, Povl Pops Svoger (∴ Svigersøn), og det maa derfor formodes, at han ved samme Tid har ægtet **Maren Pop**, Datter af den rige Købmand, fhv. Borgmester i Aalborg Poul Pop, som forøvrigt paa hin Tid var i Kompagniskab med Mogens Heinesen. 15. Maj 1598 blev Jørgen Olufsen Raadmand i Aalborg og 1618 Borgmester; men sidstnævnte Stilling frattraadte han efter Ansøgning 6. Maj 1625, og Grunden hertil var, at han havde været mistænkt for at have været impliceret i nogle Haandværkeroptøjer i Byen, hvorunder Haandværkerne under Anførsel af Skomager Jørgen Pøller havde udøvet forskellige Udskejelser i Vrede over, at to kornlastede hollandske Skibe vilde sejle fra Aalborg, skønt Smaafolk i denne By ikke kunde faa Korn til Købs. Medens Sagen mod Haandværkerlavene stod paa, maatte Jørgen Olufsen vige sit Sæde som Borgmester for saavidt denne Sag angik, og enten har hans Forhold til Haandværkerne været kompromitterende for ham, eller ogsaa har han følt sig krænket ved Mistanken, thi Sagen gav som anført Anledning til, at han søgte sin Afsked fra Borgmesterstillingen³⁾.

Han døde 2. Oktober 1645, begr. 5. Oktober, efter at hans Hustru, Maren Poulsdatter Pop, var død 26. Februar s. A., begr. 2. eller 6. Marts. Ægteparret havde 4 Sønner, af hvilke 3 blev Købmænd i Aalborg, samt 4 Døtre, der alle blev gifte med fremragende Aalborg-Borgere⁴⁾.

Af disse Døtre er der kun Anledning til at omtale **Maren**, der blev gift med Raadmand i Aalborg, Hübert Snitlach »af Asken-dorp«, som blev Borger i Aalborg 1606 og Gildebroder 1609, død

¹⁾ Ny kgl. Saml., 4., 746. Dyrskjøt skriver, at J. O. var født i Horsens Sogn i Vendsyssel, og samme Opgivelse kunde maaske findes bestyrket ved at J. O. 1608 fik kgl. Stadfæstelsesbrev paa Kirkekorntienden af dette Sogn.

²⁾ Se Fra Himmerland og Kjær Herred, III., 318.

³⁾ Se Jydske Saml. 2., III., 241 ff. Kancelliets Brb. 27. Novbr. 1624. V. A. Secher: Fam. Secher, S. 19 ff.

⁴⁾ Jfr. iøvrigt A. H. Nielsen: Embeds- og Bestillingsmd. i Aalborg, S. 98.

1640¹⁾. Hun havde nemlig før sit Ægteskab haft en ret ubehagelig Trolovelshistorie.

I Horsens boede ca. 1600 en Simon Tideke (Titke), der 1616 og 1631 var Raadmand der²⁾; han var antagelig fra Flensborg, i hvert Fald havde han en Broder Hans Tideke, der var født i Flensborg, og om hvem det 1617 siges, at han havde tjent Simon Tideke i 15 Aar. Denne Hans Tideke led af periodisk Sindssyge, men desuagtet blev han 1616 eller 1617 i Aalborg trolovet med Jørgen Olufsens Datter Maren, men straks efter, at han var kommet hjem til Horsens fra Fæstensøllet i Aalborg, blev han paany sindssyg, og som rimeligt var, vilde »Familien Olufsen« derefter gerne have Trolovelsen hævet, og der tilvejebragtes derfor en Del Tingsvidner om Hans Tidekes Tilstand.

Byfoged Hans Volbertsen i Horsens³⁾ vidnede, at Hans Tideke 1611 var »melankolisk og meget af Lave og havde melankoliske Panterier og Daarskaber; Raadmand i Horsens Fock Albertsen With⁴⁾ vidnede, at Hans Tideke havde bidt ham i Fingeren for 4 Aar siden i Raadmand Jacob Thenaars⁵⁾ Hus.

Henrik Felthus af Flensborg vidnede ligeledes, og Mester Henrik Bartskeer havde forbundet Fock Albertsen. 9. Juli 1617 havde Hans Tideke endvidere staaet i Klosterkirken i Horsens i Nærværelse af Hr. Poul Mikkelsen, Præst i Nim og Provst i Nim Herred, Hr. Kjeld Christensen (Præst til Klosterkirken)⁶⁾, Jacob Thenaar og Jørgen Olufsens Fuldmægtig Mikkel Skaarup⁷⁾ og offentligt bekendt, at han ikke begærede, at Maren Jørgensdatter, hans Fæstemø, skulde længer opholdes eller blive bedragen af ham, thi hans Vanvittighed og Hovedskrøbelighed vilde ikke forlade ham, og han begærede derfor at maatte befries for sin Trolovelse.

Da det saaledes var bevist, at Hans Tidekes Tilstand var saadan, at han hverken kunde forsørge sig selv eller andre, blev Trolovelsen ophævet, men Hans Tideke var alligevel ikke fornøjet med at give Slip paa den rige Mands Datter, og han anlagde derfor Sag mod Jørgen Olufsen, hvem han kaldte en gammel Skælm.

¹⁾ a St. 129.

²⁾ Fabricius: Horsens Købstads Beskrivelse, S. 223.

³⁾ a St. 228.

⁴⁾ a St. 223. Var fra Emden.

⁵⁾ a St. En Christen v. Aar var Gildebroder i Aalborg 1606.

⁶⁾ a St. 103.

⁷⁾ Mikkel Nielsen, født i Skarup ved Skanderborg, blev 1613 Gildebroder og 1614 Borger i Aalborg.

Af Sagens Akter¹⁾ ser vi, at Jørgen Olufsen i Aalborg havde en Søster Else Bang, der var gift med Købmand Otte Wildstock i Horsens, 1627 Ejer af det ene af Byens to Stenhuse, som var de højst beskattede Ejendomme i Horsens²⁾, og antagelig saaledes en af Byens Stormænd. Endvidere ser vi, at Simon Tideke var gift med Margrete Bang, der antagelig ogsaa var Søster til Jørgen Olufsen i Aalborg.

F. E. Hundrup oplyser i sin Stamtavle over Oluf Bangs Efterkommere, S. 54 og 62, at Jens Bang i Aalborg var Søn af Steffen Clausen Bang, Borger og Handelsmand i Aalborg, og altsaa Broder til Sognepræst til Romedal paa Hedemarken, Christen Steffensen Bang, død 1678, og Niels Steffensen Bang, 1649 Borger i Christiania. Dette er utvivlsomt — som ogsaa formodet i D. H. Wulff: »Jens Bang«, S. 2 — urigtigt; thi en Steffen Clausen Bang forekommer ikke paa hin Tid blandt dem, der har taget Borger- skab i Aalborg, ligesom et saadant Navn heller ikke forekommer blandt Medlemmer af »Guds Legems Lav«, der i hvert Fald omfattede alle Byens Købmænd. Der er da heller ikke fundet andet, der pegede i den Retning. Derimod blev en Anders Olufsen Bang Borger i Aalborg 1618, hvor han drev Handel, og da han 1622 døde ugift, ihjelslaaet ved Nørgaard i Slet Herred, optraadte Jens Bang paa Arvingernes Vegne, saa det er mest sandsynligt, at han var Broder (Halvbroder?) til ham, og da Jens Bang allerede 1600 blev Gildebroder i Aalborg, 1605 Borger der, har Anders Bang muligt først tjent ham, hvilket ogsaa synes at fremgaa af Tingsvidne fra 1640³⁾.

Blandt de Folk, der var nær knyttet til Jens Bang var ogsaa Hans Olufsen Felthus, der blev Gildebroder i Aalborg 1606, Borger i Aalborg 1609, Raadmand der 1613, død 1648, Boet fallit⁴⁾.

Denne Hans Felthus var i Følge Borgerskabsbogen født i Horsens ligesom den ovennævnte Borgmester Jørgen Olufsen, og han var endvidere Broder til ovennævnte Anders Olufsen Bang⁵⁾, med hvis Debitor Karen Pedersdatter Suhr i Aalborg han 1623 havde Proces angaaende hendes Gæld til den afdøde Anders Bang. Da i hvert Fald Borgmester Jørgen Olufsens Søster Else (se foran) førte Familienavnet Bang, synes det mig sandsynligt, at Borgmester

¹⁾ Viborg Landst.-Dombg., B. 1627, fol. 329 b ff., og 340.

²⁾ O. Fabricius: Horsens, S. 36.

³⁾ Jfr. D. H. Wulff: Jens Bang, S. 7. Skifte findes ikke. a St. S. 191.

⁴⁾ Jfr. A. H. Nielsen: Embedsmænd, S. 127.

⁵⁾ Viborg Landst. Dombog A. 1623, fol. 160 b.

Jørgen Olufsen, Raadmand Hans Olufsen Felthus, Anders Olufsen Bang og Jens Bang, alle i Aalborg, var Søskende eller Halvsøskende, og at andre af deres Søskende var Else Bang, gift med Otte Wildstock i Horsens, og Margrete Bang, gift med Simon Tideke i Horsens¹⁾, og denne Antagelse bestyrkes, forekommer det mig, ved, at da Jens Bang i Aalborg i Foraaret 1635 vil afhænde en Part af Selvejerbondegaarden Kornumgaard i V. Brønderslev Sogn, hvilken han havde tilforhandlet sig, og i den Anledning skal godtgøre, at Lovbud til nærmeste Frænder har fundet Sted, faar han Tingsvidne om, at hans 2 Stævningmænd har været i Horsens og der stævnet Else Bangs og Margrete Bangs med deres Lovværg, samt i Aalborg og der stævnet Jørgen Olufsen Felthus, Borger i Aalborg, saa og Ane Juels og Maren Juels sammested med deres Lovværg²⁾.

Den Jørgen Olufsen, som her nævnes med Familienavnet Felthus, var sikkert den tidligere Borgmester, da der ikke paa hin Tid kendes nogen anden Borger i Aalborg ved Navn Jørgen Olufsen, og Ane Juels i Aalborg var formodentlig Borgmester i Aalborg Didrik Grubbes Hustru, Ane Andersdatter Juel, død 1649³⁾, der ogsaa har en stor og fremragende Descendens. I Tingsvidnet siges, at de er Jens Bangs nærmeste Frænder, Slægt og Byrd, der skal arve ham.

Man kunde have ventet ogsaa at finde Hans Felthus indstævnet til Lovbudets Paahør, men han kan have været fra-værende (udenlands) paa hin Tid⁴⁾. 1641 boede han iøvrigt i en Jens Bang tilhørende Gaard i Maren Turisgade.

Mellem Jørgen Olufsen og Jens Bang var Forholdet vel ikke broderligt i en Aarrække, da der opstod store Processer mellem Interessenterne i Saltkompagniet, blandt hvilke Jørgen Olufsen, og Direktørerne, blandt hvilke Jens Bang⁵⁾, og heller ikke stod Jens Bang vedvarende i godt Forhold til Jørgen Olufsens Svigersøn, Hybert Snitlach⁶⁾, men 1639 ses Jens Bang dog at have haft større Partier Korn liggende paa Jørgen Olufsens Lofter⁷⁾, saa da kan de vel ikke have været Fjender. Foruden det ovenanførte tyder ogsaa Jens Bangs og Hustrus Fadderskaber⁸⁾ paa det her

¹⁾ Simon Tideke solgte 1638 til Jens Bang 10 Par Staldøksne. Wulff: Jens Bang, S. 200.

²⁾ Jerslev H. Tgb. 1635. (Foraaret, Datoen borte af Fugt).

³⁾ A. H. Nielsen: Embedsmænd, S. 100.

⁴⁾ Jfr. Wulff: Jens Bang, S. 120.

⁵⁾ a St. S. 9 ff. og 124 ff.

⁶⁾ a St. 122 f.

⁷⁾ a St. 177 f.

⁸⁾ a St. 164 f.

antagne Slægtskabsforhold. Der findes desværre intet Skifte efter Jens Bang, som døde i Februar 1644; Skifteforretningen er vel udført af Kommissarier.

— — — — —

Skulde man fremsætte en Gisning om, hvem der var Forældre til de her omhandlede Personer af Navnet Felthus og Bang, kunde det være den, at Jørgen Olufsen, Borgmester i Horsens, død 8. April 1581 (Søn af Raadmand i Horsens Oluf Olufsen)¹⁾, gift med Maren Jensdatter Juel, foruden Sønnen, Borgmester Oluf Jørgensen i Horsens, f. 1532, d. 1586, har haft en Datter Sidsel Jørgensdatter, f. 1540, som i Ægteskab med en Hans Felthus har haft Sønnen Jørgen »Olufsen« Felthus, Borgmester i Aalborg, opkaldt efter sin Morfader, samt Døtrene Ane »Andersdatter« Juel, gift med Borgmester Didrik Gruppe i Aalborg, og Maren »Jensdatter« Juel i Aalborg, begge opkaldt paa Mormoderens Side. Efter Hans Felthus' Død skulde hans Enke Sidsel Jørgensdatter da være blevet gift med en Oluf Bang, med hvem hun havde Sønnerne Hans Felthus (Olufsen), Raadmand i Aalborg, Jens Olufsen Bang, Købmand i Aalborg, Anders Olufsen Bang, Borger i Aalborg, Else Olufsdatter Bang, gift med Otte Wildstock, Købmand i Horsens, og Margrete Olufsdatter Bang, gift med Simon Tideke, Raadmand i Horsens.

Med Hensyn til Børnenes Rækkefølge, som her er vilkaarlig, skal jeg ikke forsøge nogen Gisning²⁾.

At Borgmester i Aalborg Jørgen »Olufsen« Felthus' Fader hed Hans, synes at fremgaa af, at Jørgen havde 2 Sønner af dette Navn, men ingen af Navn Oluf, og at hans saavel som Raadmand Hans Felthus' Moder hed Sidsel, sandsynliggøres ved, at de begge havde en Datter af dette Navn, ligesom Ane Juel og Didrik Grubbe ogsaa havde en Datter Sidsel.

Men maaske kan Fremtiden bringe yderligere Klarhed over Spørgsmaalet om Jens Bangs og Jørgen Olufsens Herkomst, nu da Sporet er ført til Horsens.

¹⁾ Om Ascendensen se Fabricius: Horsens Købstad, S. 189.

²⁾ I »Dansk Magazin« 3. III. 297 siger Kall Rasmussen, at levende Slægtninge den Gang (ca. 1450) aldrig blev opkaldte. Det var en Skik, som holdt sig i Jylland i langt senere Tid, og nærværende Meddeler hylder derfor ikke Teorien om, at Farfader opkaldes før Morfader og Bedsteforældrene før Oldefædrene, hvorfor jeg da heller ikke ordner Barnerækken paa Grundlag af Navnene, jvf. Arkivar Thomle i Personalh. Tidsskr. 8. IV. 291 om Opkaldesskikken i Norge (1703) og min Artikel i »Fortid og Nutid« I. 125.
